

Lille Jon/Knut Huling/Midsommarnatten var inte lång

I den andra delen av Olof Rudbecks *Atlantica*, publicerad 1689, finns en passus där Rudbeck i förbigående kommer in på midsommar och de lekar som ”då aff alla Menniskior den tiden hållas, serdeles Midsommars natt, det ännu i dag brukas (...) då Herculs Wijsa sjunges: Herkul war een Mader [man] så rask, hwilcken sluter alla verser med det ordstäfwe, Midsommar Natt han war icke lång, 50 Waggor kom han på gångh, det war en man som så kunde lulla, när han gick wall.” (s. 645 i uppl. 1939). År 1969 blev Martin Martinsson från Bohuslän inspelad när han sjöng en variant av en visa som vi brukar kalla ”Lille Jon”. I den finns raderna ”Det var en man som var så go’ te’ å lulla så väl han lullade då han gick vall. Sankt Hansenatta var icke lang (...) Men syv å suttu vaggor kom han på gang” (cd *Visor och låtar från Bohuslän*, CAP 21543).

Vi kan inte veta säkert vilken visa Rudbecks korta citat är hämtat från. Raderna om vaggorna som sätts igång under midsommarnatten förekommer i flera sammanhang, också i några varianter av en annan visa, en medeltidsballad som i utgåvan *Sveriges Medeltida Ballader* har titeln ”Knut Huling” (SMB 176). Som första variant av ”Knut Huling” står Rudbecks citat. Därutöver finns två uppteckningar gjorda på 1810-talet (en av dem trycktes i Geijer & Afzelius’ *Svenska folkvisor*) och en inspelning från 1968. Än en gång är det Martin Martinsson som sjunger. Han hade lärt sig visans melodi av sin far, men vid inspelningstillfället sjöng han texten med hjälp av Geijer & Afzelius’ utgåva.

”Knut Huling” handlar om en herde med detta namn som påstås ha förfört femton kvinnor. Ryktet når kungen, som kallar till sig herden och frågar om ryktet talar sant. Under samtalet framkommer att själva drottningen är en av de femton. Kungen, som tänkt straffa herden för hans vidlyftiga leverne, låter i stället drottningen välja om hon vill stanna som drottning eller följa herden - och hon väljer att följa Knut Huling. Uppteckningar från Norge och Danmark har samma innehåll, med det undantaget att i samtliga sex norska texter och ett par av de danska är det kungens dotter och inte drottningen som förälskat sig i herden. I Danmark finns ett par rader som ganska säkert härrör från Knut Huling nedskrivna i en laghandskrift från 1700-talet, men i övrigt har visan i både Norge och Danmark tecknats ned under 1800-talet och fram till omkring 1915 - därefter har den tydligen försvunnit ur traditionen.

En av de svenska varianterna innehåller följande strof:

Den Midsommars natt hon var inte lång;
Men femton vaggor hon kom uti gång. (SMB 176 B, 1810-talet)

Också i enstaka norska respektive danska varianter av balladen finns motsvarande strof:

Den Sommars Nota ho va inkie lang
oa femtan Voge fik han gang (Norge, odaterad 1800-talsuppteckning)

Og det var den skjonne Midsommersnat,
da fek h[an] jo femten skjon Vugger i gang (DgF 427 Bc, 1902)

Som redan har framgått finns de här raderna i olika utformningar också i visan om Lille Jon, och de passar lika bra till innehållet där. Huvudpersonen, som alltså ibland kallas Lille Jon, är så livligt verksam under midsommarnatten att han kommer ett stort antal vaggor på gång - hur många varierar mellan 15 och ”var det inte hundra så var det nittiofem”. Han kallas till tingsrätten för att stå till svars för sitt beteende. Förr kallades sådant för lägersmål och kunde bestraffas med böter och kyrkoplikt. I Jons fall blir det fråga om kyrkoplikt och/eller ett prygelstraff som i de längsta varianterna skildras ganska utförligt. Men så fort Jon kommer loss från pliktballen eller spöpålen är han beredd att fortsätta som förut.

Den här visan har varit betydligt mer spridd än ”Knut Huling”, och den har levt längre. Det äldsta belägget består av en enda strof med melodi som skrevs ned någon gång mellan 1810 och 1837. 1853 trycktes en lång variant från Hälsingland med melodi i visboken *Filikromen*, och den texten trycktes i ett par skillingtrycksupplagor. Och därefter har det gjorts ett ganska stort antal uppteckningar och en del inspelningar från större delen av landet, liksom enstaka i Finland.

Strofen ”Midsommarnatten var inte lång” förekommer på egen hand som polsktrall. Det finns åtskilliga uppgifter om att man dansat till den, och den har varit väl så populär och spridd som ”Lille Jon”. Den förekommer också i Norge. Eftersom ”Lille Jon” också har polskemelodier i de flesta fall verkar det mest sannolikt att ”Midsommarnatten” har lösgjorts från den och kommit att sjungas som enstrofing.

Vilket sambandet är mellan ”Knut Huling” och ”Lille Jon” och den visa Rudbeck anspelar på är mindre lätt att gissa sig till - om det nu finns något annat samband än en likhet i tema som gjort att en strof som passar lånats från den ena visan till den andra.

Eva Danielson